

(Əvvəli ötən sayımızda)

Mərhum türkoloq, istedadlı tədqiqatçı Cəfər Cəfərov «Milli etnik yaddaşın izi ilə», (Bakı, «Səda» nəşriyyatı, 2005) kitabında «Ev» sözünün vətən, yurd, ailə, nəsil anlayışı ilə bağlı olmasını xüsusi qeyd edir. Evlənmək, ev qurmaq, ailə qurma, nəsil artırmaq anlayışları ilə bir-başə assosiasiya yaradan «ev» sözünün bir neçə formada eyni mənada işlənməsi də məlumdur. Ev-eşik qurmaq, ev sahibi olmaq yalnız mənzil, bina mənalarda deyil, evlənmək, ailə qurmaq (təbii ki, nəsil artırmaq) mənası verməsi bildirməsinə də heç bir şübhə yoxdur. Bu da maraqlıdır ki, «ev» sözü yuxarıda dediyimiz mənada başqa dillərdə yoxdur. Məsələn, rus dilində «jenitşə» arvad almaq mənasındadır. Fransız dilində «Lö-famil» ailə, nəsil mənasında olsa da, Cəfər Cəfərov «on ev» (on ev) tayfa adını da məhz nəsil mənasında işləndiyini bildirir.

Sovet hökuməti dağıldıqdan dərhal sonra formal milli etiketlər (əlbəttə, dövlət atributları çıxmaq şərtilə!),

rın çoxusu bu sahədə biliyi və xüsusi ixtisası olmayanlardır!».

Kənan Evren paşanın şəkli altında iri şriftlərlə belə yazılmışdır: «Mən yeni türkcəni anlamadığıma görə ingiliscə kitab oxuyuram» (12, 163).

Vətənpərvərlik, vətəndaşlıq, patriotluq gözəl əlamətdir. Amma əsl obyektiv yol budur ki, bu yol «psevdo-patriotizm, yalançı kult səviyyəsinə qalxmasın. Konfusiçiliyə məhkumluqda vaxtilə cəmiyyət və elm belə bir ziyan gətirmişdir. Bu barədə məşhur rus akademiki, görkəmli monqolşünas – çinşünas V.P.Vasilyev belə deyir: «Ən yaxşı kitablar o zaman zərərli olur ki, onlar əsas tədqiqat predmetindən uzaqlaşsın, kult predmetinə keçirlər və kor-koranə səcdəyə daha çox meyl edirlər. Ən yaxşı nəzəriyyələr o zaman qorxulu və məhvədiciləşir ki, cəmiyyət və elm bu təsirin altında, dumanlı bir səmaya uçurlar və bu dumanlı göylərdən yerə enməyə cəhd göstərmirlər ki, dünyaya açıq gözlə, həqiqi ehtiyac tələbi ilə baxa bilsinlər» (Bax: İstoriə kulğurtı Kitə. (19, 12).

Adımız, soyadımız və mənəvi həyatımız

vakativlər, müraciət formaları, türk, ingilis və başqa Avropa dillərindən alınmış, dilimizin lüğət fondunu, leksikasını zənginləşdirmək əvəzinə onu bərbad hala saldı. Süni mozaika yarandı və belə münasibət konyuktur xarakter daşıdı. Türk dilindən bol-bol sözlər götürüb, elə bir fikir yaratdı ki, guya dilimiz son dərəcə kasıbdır və onu yalnız türk dillərindən alınma sözlərlə doldurmaq olar. Sevimli müəllimimiz, professor Muxtar Hüseynzadə belə bir misal çəkirdi ki, Azərbaycan dilində inkarçılıq bildirən «nə yazır, nə oxuyur» ifadəsini belə izah edirdilər ki, guya bu şamp kalka yolu ilə rus dilindən alınır və Muxtar müəllim böyük Füzulidən nümunə götürərək bu iddianı təkzib edirdi:

Nə yanar kimsə mənə atəşi dildən özgə,

Nə açar kimsə qapım, badi-səbadan qeyri.

Vaxtilə Kamal Atatürk türk dili ilə əlaqədar reforma keçirmək istədi. 1935-ci ildə Vyanadan doktor Kverkiç ona kiçik bir kitabça göndərir və o, həmin kitabçada «Günəş-dil» nəzəriyyəsini əsaslandırır. Bu nəzəriyyəyə görə, guya türk dili hələ daş dövründən mədəniyyət terminlərini köç vasitəsilə başqa dillərə yayan qədim və mədəni dildir. Bu alimin fikrincə, istənilən bir əcnəbi dildən türk dilinə söz qatılsa, bu söz təbii hecab edilməlidir (13, 83).

Çünki bu alınma söz tarixən türklərə məxsus idi. Lakin bu nəzəriyyənin dilinə heç nə qazandırmadı. Əksinə bu dili Yunus İmrənin miras qoyduğu dildən təcrid elədi. İndi gəlin görək bizim savadlılarımızı türk ləhcəsini, hətta türk boğazını, bizim öz dilimizdə olan bir çox sözləri türk dilindəki sözlərlə əvəz etməsi bizim dilimizə nə verdi: Türklərin məşhur yazıçı Fazil Qısakürək görün nə deyir: O, Türk Qurumunun uydurduğu sözlərin zorla türk dilinə «pərçim» edilməsinə etiraz edərək belə deyirdi:

Nisbətləri pozuldu yeddi səs, yeddi rəngin,

Mart gədisinin dili bizimkindən çox zəngin.

Gədi –pişik mart pişiyi... Bu vaxt pişiklərin nəsillər-tırma qayğıları başlayır, onda pişiklərin dili daha çox çəvik olur, daha çox movuldayırlar. (Bu barədə bax: Məmməd Aslan. Ərzurumun gədiyinə varanda. Yol qeydləri. «İşıq» nəşriyyatı, Bakı, 1985, s.160). Sonra məşhur gözəl şairimiz Məmməd Aslan belə deyir: «Bir dilə gətirilən hər yabançı kəlməni ən dözülməz odur ki, bizdə dilin problemlərini həll etməyə qalxan dilaçarlar-

*Ağasən Bədəlzadə
filologiya üzrə fəlsəfə doktoru,*

*Məhərrəm HÜSEYNOV,
filologiya üzrə elmlər doktoru*